Olli Mäenpää
1.3.2018

Perustuslakivaliokunnalle

Hallituksen esitys oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta (HE 190/2017 vp)

Oikeudenmukainen oikeudenkäynti

Haastehakemuksen vireillepano summaarisessa riita-asiassa

Oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 3 a §:ään sisältyisi ehdotuksen mukaan velvoite, jonka mukaan haastehakemuksen tekemisessä on käytettävä sähköistä menettelyä. Velvoite rajoittaisi niitä menettelyjä, joilla riita-asian voi saattaa tuomioistuimen käsiteltäväksi. Tällaista rajoitusta on siten aiheellista arvioida oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeiden kannalta.

Jokaisella on perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeet turvataan perustuslain 21 §:n 2 momentin mukaan lailla.

Arvioitaessa ehdotettua velvoitetta oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeiden kannalta voidaan ensin todeta, että velvoite sähköiseen vireillepanoon ei koskisi omassa asiassaan toimivia luonnollisia henkilöitä eikä sellaisia summaarisen riita-asian haastehakemuksia, jotka eivät vaatimukseen tai vaatimuksen perusteisiin liittyvien syiden vuoksi ole saatettavissa vireille sähköisesti. Nämä rajaukset ovat omiaan lieventämään niitä käytännön ongelmia, joita sähköisen vireillepanon käyttämisvelvoite aiheuttaisi tällaisten menetelmien käyttöön harjaantumattomien henkilöiden kannalta. Rajausta voidaan toisaalta pitää tällaisten henkilöiden kannalta välttämättömänä ainakin digitaalisten menetelmien käyttämisosaamisen ja -valmiuksien nykytilassa.

Velvoite käyttää sähköistä vireillepanoa kohdistuisi esityksen mukaan vain oikeushenkilöön, elinkeinonharjoittajaan, ammattimaista perintätoimintaa harjoittavaan luonnolliseen henkilöön sekä oikeudenkäyntiasiamieheen ja -avustajaan. Näiden elinkeinon- ja ammatinharjoittajien toiminnassa sähköisten vireillepano ja käsittelymenetelmien käyttäminen on tavanomaista. Velvoitteen ei voida arvioida aiheuttavan niille erityisiä menettelyllisiä ongelmia. Velvoitteen määrittelyä voidaan siten pitää tavanomaisena, asianmukaisena ja hyväksyttävänä prosessuaalisena vaatimuksena myös oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kannalta.

Tiedoksiannon toteuttaminen sähköisenä viestinä

Tiedoksianto oikeudenkäynnissä voitaisiin oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 3 §:ään lisättävän säännöksen mukaan toimittaa sähköisenä viestinä siten kuin sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa annetun lain 18 §:ssä säädetään.

Lakia sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa sovelletaan sen 2 §:n 1 momentin mukaan myös tuomioistuinasian sähköiseen vireillepanoon ja päätöksen tiedoksiantoon, jollei muualla laissa toisin säädetä. Lain 18 §:n mukaan asiakirja, joka lain mukaan toimitetaan postitse saantitodistusta vastaan tai muuten todisteellisesti, voidaan asianosaisen suostumuksella antaa tiedoksi myös sähköisenä viestinä. Koska sähköinen tiedoksianto edellyttää asianosaisen suostumusta eikä tällaista tiedoksiantomuotoa voida pitää siihen suostuvan asianosaisen oikeusturvaa heikentävänä, sen ei voida katsoa vaarantavan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeita.

Yhdenvertaisuus

Perustuslain 6 §:n 1 momentin mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Ketään ei pykälän 2 momentin mukaan saa ilman hyväksyttävää syytä asettaa eri asemaan muun muassa henkilöön liittyvän syyn perusteella. Tällaisena syynä voidaan muun muassa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin menettelytakeiden kannalta pitää henkilön menettelyllisiä edellytyksiä, osaamista ja valmiuksia saattaa asia vireille tuomioistuimessa.

Erityisesti harjaantuneisuus ja valmiudet sähköisen menettelyn käyttämiseen tuomioistuimenettelyssä vaihtelevat toistaiseksi varsin paljon. Osalta ihmisistä puuttuvat osaaminen tai mahdollisuudet käyttää sähköisiä menetelmiä tuomioistuimessa asiointiin. Myös oikeusturvan takeiden kannalta kaikkiin luonnollisiin henkilöihin kohdistuva velvoite panna tuomioistuinasia vireille sähköisesti, asettaisi heidät eri asemaan henkilöön liittyvien syiden perusteella. Tämän vuoksi on yhdenvertaisuuden turvaamiseksi perusteltua, että ehdotettu velvoite sähköiseen vireillepanoon ei koskisi omassa asiassaan toimivia luonnollisia henkilöitä.

Kielelliset perusoikeudet

Perustuslain 17 §:n 2 momentissa turvataan jokaisen oikeus käyttää omaa kieltään, suomea tai ruotsia, tuomioistuimessa sekä oikeus saada tällä kielellä toimituskirjansa. Perustuslain 122 §:n hallinnollista jaotusta koskevan säännöksen mukaan, jos hallinnollisesti toimiva aluejako on mahdollista määritellä useilla vaihtoehtoisilla tavoilla, perusoikeuksien turvaamisvelvollisuus edellyttää, että niistä valitaan vaihtoehto, joka parhaiten toteuttaa kielelliset perusoikeudet (PeVL 63/2016 vp). Vastaavanlaista vaatimusta on perusteltua soveltaa tuomiopiirijakoon kielellisten perusoikeuksien turvaamiseksi.

Perustuslakivaliokunta on useassa yhteydessä korostanut tarvetta kiinnittää käräjäoikeusverkoston uudistuksessa erityistä huomiota kielellisiin oikeuksiin ja niiden käytännön toteutumiseen varsinkin vahvasti ruotsinkielisillä alueilla. Yhtäältä

säänneltäessä esimerkiksi toimipaikkoja asetuksella tai niistä päätettäessä tulee huolehtia kielellisten oikeuksien toteutumisesta (PeVL 12/2017 vp, PeVL 21/2009 vp, PeVL 42/2006 vp). Näiden vaatimusten toteutumisen kannalta keskeinen merkitystä on esityksen liitteenä olevalla luonnoksella valtioneuvoston asetukseksi käräjäoikeuksien tuomiopiireistä summaarisissa riita-asioissa.

Asetuksen perustelujen mukaan (s. 25-27) etenkin ruotsinkielisten kielellisten oikeuksien tosiasiallinen toteutuminen on otettu huomioon lähinnä Helsingin, Turun ja Vaasan hovioikeuspiireissä. Lähinnä Lapin käräjäoikeudessa varmistettaisiin saamelaisten kielellisten oikeuksien säilyminen nykyisellä tasolla. Ehdotetun sääntelyn voidaan arvioida mukautuvan edellä esitettyihin kielellisten oikeuksien turvaamista koskeviin perusvaatimuksiin summaarisissa riita-asioissa.